

שבת, אלא אם כן הטמין בערב יום טוב, ואף שביום טוב לא שייך הגזירה דשמא ירתיה, נראה שאין טעם האיטור קובע אלא רק האסור, ואם נתיר ביום טוב הטמנה לבית שמאי או ביטול יבואו להקל באסורים אלו, לכן התירו הטמנה רק בהטמין מבעוד יום, וא"ש שגם בהטמנה לא התירו בית שמאי אלא בהטמין מבעוד יום, שלא יקילו באסור הטמנה בכל ערב שבת שלא כל אחד בקי בטעמי הדינים לחלק בין שבת ליום טוב.

וכאן נבאר בעזה"ש¹ הדינים בענין הטמנה ושהייה לשבת, שנוגע לכל אחד בכל ערב שבת, והיינו שבזמן הזה שרגילים לבשל בעיקר על גאז, ולשבת מעמידים פח או אסבסט על הגאז, וזה נחשב אצלינו היום כגרופה וקטומה שיותר אפילו להחזיר, רק רבינו החזו"א זצ"ל (א"ח ל"ז ס"ק י"א) דעתו שבפח או אסבסט אף שיש הפסק לא נקרא גרופה אלא מיקרי על גבי האש ואסור אף בהפסק, והמנהג פשוט להסתפק בפח או אסבסט, וכן ראיתי אצל גאוני דורינו זצ"ל, ונסביר בעזה"ש² דעת החזו"א זצ"ל והחולקין ורווחא שמעתתא בעזה"ש³ ת.

ונראה שעיקר השאלה תלוי בחקירה למה באמת אסור להחזיר קדירה שנטלו מע"ג האש אלא אם כן גרף וקטום, אם הטעם דדומה בחזרה למבשל בשבת, וכיון דמיחזי כמבשל צריך היכר שלא יקילו לבשל על האש בשבת, או נימא הטעם שמא יחתה כשיעמיד על האש ויראה שלא מספיק חם, על כן לא התירו להחזיר אלא בגרף וקטום האש.

ונראה שתלוי במחלוקת חנניא ורבנן רפ"ג דשבת, שלחנניא אם מבשל כמאכל בן דרוסאי מותר להשהות אף שאינו קטום, שמה"ת אין אסור ביטול כשנתבשל כמאכל בן דרוסאי, ואפילו יטול ויחזיר אין אסור תורה, ולכן בשהה מותר להחזיר לאחר שנתבשל כמאכל בן דרוסאי, ולא גזרינן כיון שמה"ת אין בכה"ג איטור ביטול, ומ"מ כשאין כסוי או לא גרף מיחזי כמבשל, ולכן לא התירו חזרה אלא בהיכר דהיינו בגרף, ואם כן יסוד תקנת גרופה לחנניא הוא שבוז יש היכר, אבל רבנן פליגי ולדידהו עד שמצטמק ורע לו אסור אפילו להשהות, וע"כ נראה שלרבנן

(א) וענין זה דשהייה והטמנה למדתי בשעתו בעיון עם כ"ק האדמו"ר רבי ישראל אלתר זצ"ל מגור עם הטור ש"ע ופוסקים, ודעתו כמ"ש שמדינא אין צורך להחמיר כהחזו"א זצ"ל שלא להשתמש בפח כגרופה לשבת, שלדידן דקיימא לן כחנניא וכמבואר ברמ"א אין לחוש שצריך רק היכר ודי בפח, והוסיף לזה נימוקים.

ואגב אכתוב כלל גדול שגילה לי אז האדמו"ר זצ"ל, בענין התומרות שמחמיר לעצמו, ואף שביקש ממני לשמור הדברים בסוד, מ"מ כעת לאחר פטירתו אין צורך עוד להסתיר הדבר, וגילה שבעצם משתוקק מאד להחמיר לעצמו ככל הדיעות ושיטות

אין הטעם דאסור משום דמיחזי כמבשל, שהרי אסורים אפילו שהייה דלא מיחזי כמבשל, רק לדעתם אסור להשהות אלא כשמצטמק ורע לו, דחוששין שמא יחתה האש, ולדבריהם גרף צריך להיות שיכסה או יסיר לגמרי את האש שאין לחוש עוד, וכן נראה כמ"ש, שפירש הרמב"ם דלרבנן איטור ביטול מן התורה עד שמבשל כל צרכו, ואם כן אין להתיר בהיכר לבד חשש אסור דאורייתא, ומצוי שיסיר לרגע הקדירה ויחזירנה, ולא מצינו שהקילו כ"כ, ורק לחנניא מתירין שלאחר מאכל בן דרוסאי בלאו הכי אין אסור תורה, ולגבי החשש דמיחזי כמבשל סגי בהיכר, אבל לרבנן דבגרף אין לחוש שמא יחתה היינו כשמסיר כל האש דוקא וכמ"ש.

וכדברינו נראה בלשון הרמב"ם פ"ג דשבת (ה"ד), לפיכך אם גרף האש או שכסה א"ש הכירה באפר או בנעורת פשתן הדקה או שעממו הגחלים שהרי הן כמכוסות באפר או שהסיקה בקש או בגבבא או בגללי בהמה דקה שהרי אין שם גחלים בוערות הרי זה מותר לשהות עליה, שהרי הסיח דעתו מזה התבשיל ואין גוזרין שמא יחתה באש, חזינו דלרמב"ם גרופה מועיל כשאין גחלים בוערות עד שמסית דעתו או שכסה רוב האש ועצמתה, אבל היכר לבד לא מועיל, וא"ש כדברינו שהרמב"ם הלוא פוסק כרבנן שכדי להתיר להשהות צריך מצטמק ורע לו או גרופה, ולדידהו לא מספיק בהיכר אלא באש גופא וכמ"ש.

וממילא בנדון דידן לענין גאז עם אסבסט, אמנם יש בזה היכר אבל אין זו פעולה בגוף האש, ונראה דדוקא לחנניא מהני האסבסט שיש בו היכר, אבל לרבנן צריך היכר בגוף האש שיקטינה עד שאין בה עוצמה, ולדידהו לא מועיל אסבסט, ואנן קיימא לן כחנניא וכמבואר ברמ"א ר"ס רנ"ג, ואם כן לגרופה די בהיכר והיינו באסבסט וכמנהגינן, אבל לשיטת המחבר שפוסק כרבנן, שפיר אפשר דלא מועיל, ועיין בבה"ל רנ"ג ד"ה ונהגו, שלכתחילה ראוי להחמיר כרבנן, ואפשר שבביטול מחמירין ולא בגדר גרופה, אבל בלאו הכי החזו"א גופא (א"ח ל"ז ס"ק ג) כתב שאנו מבני בניהם של המקילים דברבנן כחנניא ואין להחמיר ע"ש א).

וחששות, והוא מוכן ומוזמן לכך, רק מאחר שמצוי שמנהגיו מתגלים לחסידיו אפילו אם משתדל להסתירם, ורבים נוהגים כן אחריו, לכן הוא שוקל תמיד אם כדאי לו להחמיר אפילו לעצמו, כיון שאם יחמיר אפשר שחלק מהחסידים לא יתנהג כמוהו, שידמו שזה קשה, וחשש ששוב לא יתנהג המנהגים שתיקן לרבים אפילו החשובים, שידמו שאינו אלא מחמיר מדי.

והציע לדוגמא שימוש באלקטרי בשבת, שהחזו"א זצ"ל מחמיר בזה, ומשער שחלק מחסידיו בערי הארץ לא יתנהגו כן, ושוב לא ירצו לנהוג כמנהגיו גם במנהגים חשובים, שידמו שמחמיר יותר מדי, ויצא שכרו בהפסדו כשמחמיר אפילו לעצמו. (וסיים אז

מביא המ"מ שדעת הרשב"א כחנניא, וצ"ל שכאן פירש הרשב"א שלרבנן מועיל גם בלא הגיע למאכל בן דרוסאי, אבל לחנניא באמת לא מועיל בכה"ג.

ודעת הרמ"א שלא השיג על המחבר שמתיר בגרופה גם בפחות ממאכל בן דרוסאי, אף דס"ל כחנניא, צ"ל כמ"ש לעיל דס"ל שאין אנו חוששין כלל לפני שהביא שליש שיקח ויחזיר, ולכן מועיל גרופה גם בפחות משליש בישול, שוב מצאתי ברמ"א רנ"ד (ס"ק ח) שמועיל גרופה בפחות משליש בישול (בשם הב"י), ולדברינו רק לב"י דס"ל כרבנן הדין כן, והרמ"א שהעתיק כן גם לדין, ע"כ ס"ל כמ"ש לעיל שגם לחנניא הדין כן, אבל למעשה נראה שלחנניא יש מקום לחוש להפוסקים דלא מועיל וכמ"ש (עיין רשב"א ר"פ כירה), וכן בהגהות רע"א רנ"ג חושש להחמיר בגרופה בפחות ממאכל בן דרוסאי וכמ"ש.

ועיין הגהות רע"א למשניות ר"פ כירה ובהגהותיו לש"ע רנ"ג, שהביא שברשב"א (י"ח). הקשה היאך שרינו שהייה בגרופה בנתבשל שיעור מאכל בן דרוסאי נידחש שמא יגיס, ותירץ שם בתירוצו אחד שאם נתבשל כשיעור בן דרוסאי תו אין אסור בישול ואסור מגיס, ומה הוציא הגרע"א לאסור בפחות משיעור בן דרוסאי משום חשש הגסה וגם גרופה וקטומה לא יהי.

ולפי מה שביארנו אין חוששין שיגיס אלא כשעומד כבר להתבשל, אבל בתחלת הבישול מסית דעתו עד שעומד להתבשל, ובשבת (י"ח): דחיישינן שמא יגיס לא מיירי במידי דמאכל, אבל במידי דמאכל ומניחו ע"ג האש, אין לגזור שיגיס בו, שאין הדרך להגיס אלא כשראוי כבר להתבשל, ורק אז חיישינן שיגיס, דהיינו לאחר שנתבשל כמאכל בן דרוסאי, שאז הוא נחפו שיתבשל לגמרי ומגיס ולא קודם לכן לרשב"א, משא"כ הרמ"ך מובא בהרע"א שם דעתו דחיישינן שיגיס גם בפחות משליש ע"ש.

(ועיין ברמ"ך פ"ג דשבת ה"ד שפוסק כרבנן ואפ"ה ס"ל דגרופה מועיל שזה היכר, חזינן בדבריו דגם לרבנן מועיל אסבסט בגאז, אבל נראה שאיהו לשיטתו שבתנור גם כן מועיל גרופה שיש היכר, אבל לדין בתנור לא מועיל שנשאר חום רב, הוא הדין אסבסט לבד אפשר דלא מועיל שנשאר חום רב ולא סגי בהיכר לרבנן, ורק לחנניא שהאסור מפני דמיוחו סגי בהיכר לבד כמ"ש).

וע"פ דרכנו נראה שלהשהות בגרופה באופן שלא נתבשל אפילו כשיעור מאכל בן דרוסאי תלוי בשאלה הנ"ל, שלשיטת המחבר שפוסק כרבנן והיתר גרופה מהני שאין חשש שיחתה, א"כ מועיל גם בפחות ממאכל בן דרוסאי, דכיון שגרף אין חשש שיחתה, ושיקח ויחזיר לא גזור להאי שיטה, שלא שכית שיקחנו לפני מאכל בן דרוסאי, ולכן בנתבשל גם בפחות משיעור מאכל בן דרוסאי וגרופה מותר להשהות, וכן מפורש במחבר ר"ס רנ"ג שבגרופה שרי אף בפחות ממאכל בן דרוסאי, וזה לדעת המחבר שפוסק כרבנן ע"ש וא"ש כמ"ש.

אמנם לחנניא שגרופה מועיל דלא מוחזי עוד כמבשל, נראה דהיינו דוקא לאחר שהגיע למאכל בן דרוסאי, אבל לפני שהגיע למאכל בן דרוסאי וגרף לא מועיל היכר לבד, שזה מועיל רק אם שורש האסור הוא רק משום דמיוחו כמבשל, אבל במקום חשש אסור תורה שיחזיר לא מצינו שמועיל היכר כלל, ולכן לדעת חנניא לא מועיל היכר לפני שהגיע לבישול בן דרוסאי שיש חשש לאיסור תורה שיחזיר.

ולפי זה א"ש שהמ"מ בפ"ג ה"ד מביא, ודע שאפילו תבשיל שלא הגיע לשליש בישולו מבעוד יום מותר להשהותו ע"ג כירה גרופה או קטומה או באחד מדרכים אלו וכ"כ הרשב"א ז"ל וזה דעת רבינו ע"ש, והיינו כמ"ש שלרמב"ם דקיימא לו כרבנן הדין כן, וכבר תמה הלח"מ על מה שסיים וכ"כ הרשב"א, דהא להלן סוף ה"ח

סימן קמז

מלאכה לבהמה ביום טוב ודין צער בעלי חיים בבהמה ועכו"ם

שלה"ע צער בעלי חיים דאורייתא ולכן משום צערא דילהו שרינו מלאכה לצורך בהמה, ורבי יוסי הגלילי לשיטתו בספ"ב דבבא מציעא דצער בעלי חיים דרבנן לכן סבר גבי יו"ט דלכם ולא לכלבים.

ולא בתיקוני תשובה על העבר, אבל בשאר חומרות העיקר לשמור כדון הש"ע, והמחמיר לעצמו לצאת מכל חששות תבוא עליו ברכה, אבל בלי רעש ובצינעא דוקא ע"כ תורף דבריו).

בביצה (כ"א): נחלקו ר"ע וריה"ג אם מותר לעשות מלאכות ביום טוב לצורך בהמה, דלריה"ג אסור דדרשינן לכם ולא לכלבים ור"ע מתיר שאפילו נפש בהמה במשמע ומותר, ופירש ב"א, אור שמח" סוף פרק כ"ה דשבת

שבחר לעצמו כלל גדול, שעיקר החומרות וסייגים בדורו של משיח הוא בתיקון מדת היסוד, ובוה הוא דוקא המחמיר מאד, ובוה לא איכפת לו אף שחלק ניכר לא יוכלו לעמוד בו, שזהו העיקר בדור הזה, ואמר שגם בזה הלוא הוא מחמיר רק על להבא